

KÜLLİYE

ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

İyi Yönetişimin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Orta Asya Ülkeleri Örneği

Rabia EFEOĞLU*

Özet

Çalışmanın amacı iyi yönetişimin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini Orta Asya ülkeleri özelinde 2007-2020 dönemi için panel veri yöntemini kullanarak analiz etmektir. Çalışmada ekonomik büyüme bağımlı değişken, iyi yönetim bağımsız değişken ve dış ticaret kontrol değişkeni olarak kullanılmıştır. İyi yönetim için altı göstergenin (politik istikrar, ifade özgürlüğü ve hesap verebilirlik, hükümetin etkinliği, suç ve şiddetin yokluğu, hukukun üstünlüğü, düzenleyicilerin kalitesi ve yolsuzluğun önlenmesi) ortalaması alınarak tek bir endeks oluşturulmuştur. Analizde yatay kesit bağımlılığı testi yapılarak yatay kesit bağımlılığının olmadığı görülmüştür. Sonrasında Hadri panel birim kök testi ve Delta homojenlik testi uygulanmıştır. Daha sonra heterojen paneller için kullanılan birinci kuşak panel eşbütünleşme testi olan Pedroni eşbütünleşme testi gerçekleştirilmiştir. Orta Asya ülkelerinde iyi yönetim ve ekonomik büyüme arasında eşbütünleşme ilişkisinin olduğu ortaya çıkmıştır. Ortalama Grup tahminci ile eşbütünleşme katsayıları tahmin edilmiştir. Buna göre, iyi yönetişimin ekonomik büyüme üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Panel Veri Analizi, İyi Yönetişim, Ekonomik Büyüme, Orta Asya Ülkeleri.

The Impact of Good Governance on Economic Growth: The Case of Central Asian Countries

Abstract

The study aims to analyze the effect of good governance on economic growth using the panel data method for 2007-2020, specifically for Central Asian countries. In the study, economic growth was used as the dependent variable, good governance was used as the independent variable and foreign trade was used as the control variable. A single index was created by averaging six indicators for good governance (political stability, freedom of expression and accountability, government effectiveness, absence of crime and violence, rule of law, quality of regulators and control of corruption). By performing a cross-sectional dependence test in the analysis, it was seen that there was no cross-sectional dependence. Afterwards, the Hadri panel unit root test and Delta homogeneity test were applied. Then, the Pedroni cointegration test, which is the first-generation panel cointegration test used for heterogeneous panels, was performed. It has been revealed that there is a cointegration relationship between good governance and economic growth in Central Asian countries. Cointegration coefficients were estimated with the Mean Group (MG) estimator. Accordingly, it has been concluded that good governance has a positive and significant effect on economic growth.

Keywords: Panel Data Analysis, Good Governance, Economic Growth, Central Asian Countries.

* Doç. Dr., Kastamonu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Finans ve Bankacılık, Kastamonu/Türkiye, e-posta: refeoglu@kastamonu.edu.tr

ORCID : <https://orcid.org/0000-0003-2515-9620>

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz / To cite this article (APA):

Efeoğlu R. (2024). İyi Yönetişimin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Orta Asya Ülkeleri Örneği.

Küllüye, 5(2), 366-382. DOI: 10.48139/aybukulluye.1403469

Makale Bilgisi / Article Information

Geliş / Received	Kabul / Accepted	Türü / Type	Sayfa / Page
11 Aralık 2023	12 Ağustos 2024	Araştırma Makalesi	366-382
11 December 2023	12 August 2024	Research Article	

Extended Abstract

Purpose of the research

Good governance was first used by the World Bank in 1989. The World Bank defined good governance as "the way power is exercised in managing a country's economic and social resources for development". The Worldwide Governance Indicators (WGI) calculated by the World Bank are widely used as governance indicators. According to the World Bank, the level of good governance of countries is measured by six different indicators: political stability, voice and accountability, government effectiveness, absence of crime and violence, rule of law, regulatory quality and control of corruption. In the 1990s, the concept of governance and its importance for economic growth and the impact of governance on economic growth started to be put on the agenda. Accordingly, this study aims to analyze the impact of good governance on economic growth in Central Asian countries for the period 2007-2020.

Literature Review

Looking at the literature, it is seen that there are many studies examining the impact of good governance on economic growth and the relationship in question is mostly investigated for different country groups and, albeit in small numbers, for various countries. In the literature, there are few studies investigating the impact of good governance on economic growth for Central Asian countries. For this reason, it is thought that conducting new research for Central Asian countries will contribute to the literature. When the literature, in which panel data analysis methods are mostly preferred, is examined, it is seen that although some indicators of good governance affect economic growth negatively or positively, in general, good governance affects economic growth positively (Rivera-Batiz, 2002; Cebula & Ekstrom, 2008; Cooray, 2009; Hamadi et al, 2009; Gani, 2011; Bassam, 2013; Fayissa & Nsiah, 2013; Omoteso & Mabolaji, 2014; Huang & Ho, 2016; Oraya & Mose, 2016; Adedokun, 2017; Kim et al, 2017; Maune, 2017; Ibrahim, 2018; Ünlükaplan et al., 2018; Bercu et al., 2019; Javed, 2019; Nguyen et al., 2019; Prasetyia, 2019; Raza et al., 2019; Samarasinghe, 2019; Shah et al., 2019; Alouani & Jannet, 2021; Azam, 2021; Özdemir & İmamoğlu, 2021; İmamoğlu, 2022; İmamoğlu & Özdemir, 2023; Köstekçi et al., 2023; Pradhan et al., 2023).

Method

In this study, the impact of good governance on economic growth is analyzed using the panel data method. Taking economic growth as the dependent variable and good governance indicator as the independent variable, foreign trade data is also included in the analysis as a control variable. In the study, firstly, cross-sectional dependence is investigated in the whole model with LM test and LMadj test. In the second stage, the Hadri panel unit root test, which is one of the first-generation panel unit root tests that does not take cross-sectional dependence into account, is performed. In the third stage, the Delta homogeneity test is performed, and in the fourth stage, the existence of a cointegration relationship in the series is investigated with the Pedroni panel cointegration test, one of the first-generation

panel cointegration tests. Finally, the long-run cointegration coefficients are estimated with the Mean Group (MG) estimator, which is a first-generation heterogeneous estimator among panel cointegration models. Pedroni panel cointegration test can be used for heterogeneous and homogeneous panels and in the absence of cross-sectional dependence. Pedroni has proposed seven tests to perform the cointegration test. Four of these tests are panel and the remaining three are group test statistics. Pedroni proposed group test statistics for heterogeneous panels and panel test statistics for homogeneous panels. Group test statistics are group ρ statistic (ρ), group t statistic (t), group t statistic (adf); panel test statistics are panel v statistic (v), panel ρ statistic (ρ), panel t statistic (t), panel t statistic (adf).

Findings and Conclusion

In the study, according to the LM and LMadj tests for cross-sectional dependence, it is determined that there is no cross-sectional dependence in the model, according to the Hadri panel unit root test, the variables are stationary at the first level, and according to the homogeneity test, the series are heterogeneous. According to the Pedroni panel cointegration test results, according to the group t (-1.987) and group adf (-2.042) statistics, the H0 hypothesis is rejected and the existence of cointegration relationship between the series is observed. According to the results of the Mean Group (MG) estimator calculated for the long-run cointegration coefficients, there is a positive (0.616) and significant (0.069) relationship between good governance and economic growth. An increase in good governance increases economic growth in Central Asian countries. The findings of the study show that good governance positively affects economic growth in Central Asian countries. It can be said that the study supports the role of good governance in increasing the level of economic growth, which is widely accepted in the literature. It can be said to be in line with the literature that shows better governance leads to higher economic growth. Although it has been found that good governance increases economic growth in Central Asian countries, a few suggestions can be made for Central Asian countries to achieve more economic growth. It is important for Central Asian countries to improve the quality of governance and make governance-oriented regulations. Improving the standards and quality of good governance, and strengthening and sustaining good governance will help Central Asian countries to achieve economic growth. This is possible by ensuring the rule of law, government effectiveness and political stability, increasing accountability and transparency, and controlling corruption. On the other hand, to further enhance economic growth, governments need to be able to improve the quality of their work in promoting good governance, and citizens need to monitor government work for the quality of governance.

Giriş

İyi yönetim ilk kez Dünya Bankası tarafından 1989 yılında kullanılmış olmakla birlikte (Huang & Ho, 2016, s. 1), iyi yönetimin önemi Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler (UN), Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC) gibi farklı uluslararası kuruluşlar tarafından vurgulanmış ve iyi yönetim söz konusu kuruluşlar tarafından çeşitli şekillerde tanımlanmıştır (Azam, 2021, s. 3; Huang & Ho, 2016, s. 1). Ancak en yaygın ve bilinen

tanımı Dünya Bankası tarafından yapılmıştır. Dünya Bankası iyi yönetişimi, “*bir ülkenin ekonomik ve sosyal kaynaklarının kalkınma için yönetilmesinde gücün kullanılma şekli*” biçiminde tanımlamıştır (World Bank, 1992, s. 1).

İyi yönetim alanında öncü çalışmalar ise yönetişimi, “*bir ülkede otoritenin uygulandığı gelenekler ve kurumlar*” olarak tanımlamakta ve yönetişimin “*hükümetlerin seçildiği, izlendiği ve değiştirildiği sürecini; hükümetin sağlam politikaları etkili bir şekilde oluşturma ve uygulama kapasitesini; vatandaşların ve devletin ekonomik ve sosyal etkileşimleri yöneten kurumlara saygı duymasını içerdiğini*” ifadelendirmektedirler (Kaufmann & Kraay, 2008, s. 4; Kaufmann & Kraay, 2002, s. 5; Kaufmann vd., 2010, s. 4).

Çeşitli uluslararası kuruluşlar iyi yönetişimi ölçmek için değişik göstergeler geliştirmiştir. Bu doğrultuda literatürde yönetim göstergesi olarak Dünya Bankası tarafından hesaplanan Worldwide Governance Indicators (WGI-Küresel Yönetişim Göstergeleri) yanı sıra International Country Risk Guide (ICRG-Uluslararası Ülke Risk Rehberi), Freedom House sivil ve politik özgürlük endeksi, Heritage Foundation Ekonomik Özgürlük Endeksi, Fraser Institute Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi kullanılmaktadır (Özdemir & İmamoğlu, 2021, s. 121). Söz konusu göstergeler arasında esas, yaygın ve sık kullanılan gösterge Dünya Bankası'nın Küresel Yönetişim Göstergeleri olmuştur. Dünya Bankası'na göre ülkelerin iyi yönetim düzeyleri; politik istikrar, ifade özgürlüğü ve hesap verebilirlik, hükümetin etkinliği, suç ve şiddetin yokluğu, hukukun üstünlüğü, düzenleyicilerin kalitesi ve yolsuzluğun önlenmesi gibi altı farklı gösterge ile ölçülmektedir (Kaufmann vd., 2010, s. 2). Küresel Yönetişim Göstergeleri kapsamında olan iyi yönetim göstergeleri 1996 yılından itibaren Dünya Bankası tarafından hesaplanmaya başlanmış, 2002 yılına kadar iki yılda bir hesaplanan endeks 2002 yılından sonra her yıl düzenli olarak hesaplanmaktadır. Yönetişim göstergeleri -2.5 ile +2.5 arasında değerler ve 0 ile 100 arasında puanlar olmak üzere iki farklı şekilde raporlanabilmektedir. Bu çerçevede değer veya puan düşükse daha kötü yönetim, değer veya puan yüksekse daha iyi yönetim vardır (Kaufmann vd., 2010, s. 1; Şahin, 2018, s. 4). Yani değerler +2.5'e ve puanlar 100'e yaklaştıkça iyi yönetim artmakta, değerler -2.5'e ve puanlar 0'a yaklaştıkça iyi yönetim azalmaktadır.

1990'larda yönetim kavramı ve ekonomik büyüme açısından önemi ile yönetişimin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi araştırmacılar tarafından gündeme alınmaya başlanmıştır (Samarasinghe, 2018, s. 2). Büyüme literatüründe büyümeyi etkileyen değişkenlerin genellikle iktisadi değişkenler olduğu dikkat çekmektedir. 1990'lı yıllarda ise ekonomik büyümenin ölçülmesinde iktisadi değişkenlerin yanı sıra yönetim göstergelerinin de ekonomik büyüme üzerinde etkili olabileceği vurgulanmaya başlanmıştır (Özdemir & İmamoğlu, 2021, s. 117). Ekonomik büyümeyi sadece makroekonomik boyutta inceleyen değişkenler değil kurumsal boyut özelinde de yönetim esasının büyümeyi etkileyeceği konusu önem kazanmıştır. Yönetişimde yaşanan iyileşmenin ülkelerin ekonomik hedeflerine ulaşmalarında rol oynayacağı gibi bir durum yer edinmiştir (İmamoğlu & Özdemir, 2023, s. 102). Bu doğrultuda büyüme literatürü incelendiğinde emek, fiziki ve beşeri sermayeye yapılan yatırımlar, doğrudan yabancı yatırım, ticaret,

coğrafya vs. gibi büyüme kapsamındaki değişkenlerin büyümeye etkisini inceleyen çalışmaların olduğu görülmektedir (Fayissa & Nsiah, 2013, s. 91). Bunlara ek olarak bilgi, küresel ekonomik entegrasyon ve teknolojinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini inceleyen çalışmalar da mevcuttur. Zamanla yönetişimin de ekonomik büyümenin olmazsa olmazı olduğu kabul edilmeye başlanmıştır (Azam, 2021, s. 2). Böylece literatürde ekonomik büyümeyi etkileyen eğitim, sağlık, yerli ve yabancı yatırımlar, teknoloji gibi faktörler ile birlikte son zamanlarda yönetişimin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi üzerine yapılan çalışmaların olduğu dikkat çekmektedir (İbrahim, 2018, s. 132). Literatürün çoğunluğunda, daha yüksek bir ekonomik büyümeye ulaşmada daha iyi yönetimin önemi vurgulanmaktadır (Kaufmann vd., 2009, s. 15; Shah vd., 2019, s. 21). Dolayısıyla iyi yönetişimin ekonomik büyüme düzeyini artırmadaki rolü literatürde yaygın olarak kabul edilen bir durumdur (Azam, 2021, s. 2). Yönetişimin temel altı boyutu ekonomik, idari ve politik bakımdan yönetişimin büyüme üzerindeki etkisini araştırmaya yönelik yansımaları teşvik etmiştir. Yani yönetişimin büyümeyi olumlu ve anlamlı etkilediği ifade edilmektedir (Hamadi vd., 2009, s. 4-5). Literatürde ekonomik büyüme iyi yönetim ile pozitif yönde ilişkilendirilmiştir (Kaufmann ve Kraay, 2002, s. 1; Bassam, 2013, s. 5).

Ekonomik büyüme, hükümetlerin uygulamaları ve yönetme şekilleriyle bağlantılı olup, uzun bir süredir çeşitli uluslararası kuruluşlar tarafından iyi yönetişimin ekonomik büyümenin aracı olduğu ifade edilmektedir (Bassam, 2013, s. 2). Yönetişim göstergelerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi iki şekilde olmaktadır. Birincisi, daha iyi yönetim beşeri ve fiziki sermaye verimliliğini artırarak yatırımları çeker ve ekonomik büyümeyi artırır. İkincisi, daha iyi yönetim ülkenin kilit kurumlarını iyileştirir ve uygun hükümet politikaları oluşturarak ekonomik büyümeyi artırır. Dolayısıyla iki etki bağlantılı olarak iyileştirilmiş kurumlar ve uygun hükümet politikaları beşeri ve fiziki sermaye verimliliğine yatırım yapılmasını sağlar ve böylece ekonomik büyüme artar (Samarasinghe, 2018, s. 3). Diğer taraftan iyi yönetim, hesap verebilir bir sistem çerçevesinde ülkedeki yolsuzluğu ve rant arayışı eğilimlerini azaltır. Demokratik ilkelere saygı duyulmasını sağlar ve insan haklarını destekler. Bu durum yerli ve yabancı yatırımcıların güvenini sağlayarak ekonomik büyümeye yol açar (Orayo & Mose, 2016, s. 90). İyi yönetişimin ekonomik büyüme üzerinde başka bir etkisi ise; iyi yönetişimin, yatırımcılar arasında bir güven sağlaması ve gerek özel sektör gerek kamu sektöründe yatırımları teşvik etmesi sonucu büyümeyi artırmasıdır. Diğer yandan iyi yönetişimin ülkenin yerli ticaretini teşvik etmesi ve ülkenin daha rekabetçi hale gelmesi sonucu ekonomik büyümeyi sağlaması mümkündür. Ayrıca iyi yönetim ekonomik ve politik reformların çoğaltılması sonucu daha etkin bir piyasa mekanizmasının çalışmasını sağlayarak ekonomik büyümeyi artırabilmektedir (Hamadi vd., 2009, s. 3-4).

Çalışmada Orta Asya ülkelerinde 2007-2020 dönemi için iyi yönetişimin ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Literatürde ekonomik büyüme araştırmalarında genellikle ekonomik büyümeyi etkileyen faktörlerin iktisadi değişkenler (ekonomik faktörler-makroekonomik ve mikroekonomik değişkenler) olduğu görülmektedir. Ancak son dönemlerde ekonomik olmayan göstergelerin de ekonomik büyüme üzerindeki etkilerinin önemli olduğu, bu etkinin araştırılmasının gerekliliği ve araştırılmalarda söz konusu ilişkinin daha fazla ilgi gördüğü söylenebilir. Bu çerçevede

ekonomik olmayan bir faktör olan iyi yönetim göstergesinin ekonomik büyüme üzerinde etkisinin Orta Asya ülkeleri özelinde incelenmesi önem arz etmektedir. Ayrıca literatürde söz konusu ilişkiyi Orta Asya ülkeleri özelinde inceleyen çalışmaların sınırlı olması çalışmanın yapılmasında etkili olmuş, yeni bir çalışmanın motivasyonunu oluşturmuştur. Bu doğrultuda çalışmanın giriş bölümünün ardından literatür taraması verilmiş, üçüncü bölümde veri seti ve model, dördüncü bölümde yöntem ve analiz bulguları, beşinci bölümde sonuç ile çalışma tamamlanmıştır.

Literatür Taraması

Literatürde iyi yönetişimin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini inceleyen birçok çalışmanın olduğu ve söz konusu ilişkinin çoğunlukla değişik ülke grupları ve az sayıda da olsa çeşitli ülkeler açısından araştırıldığı görülmektedir. İyi yönetişimin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini çeşitli ülkeler için inceleyen çalışmalar (Maune, 2017; Ünlükaplan vd., 2018; Nguyen vd., 2019; Shah vd.,2019; Alouani ve Jannet, 2021); değişik ülke grupları için inceleyen çalışmalar (Rivera-Batiz, 2002; Cebula & Ekstrom, 2008; Cooray, 2009; Hamadi vd., 2009; Gani, 2011; Bassam, 2013; Fayissa & Nsiah, 2013; Omoteso & Mabolaji, 2014; Huang & Ho, 2016; Oraya & Mose, 2016; Adedokun, 2017; Kim vd., 2017; Ibrahim, 2018; Bercu vd., 2019; Javed, 2019; Prasetyia, 2019; Raza vd., 2019; Samarasinghe, 2019; Azam, 2021; Özdemir & İmamoğlu, 2021; İmamoğlu, 2022; İmamoğlu & Özdemir, 2023; Köstekçi vd., 2023; Pradhan vd., 2023) şeklindedir.

Literatürde iyi yönetişimin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini Orta Asya ülkeleri için araştıran çalışmalar az sayıdadır. Bu sebeple Orta Asya ülkeleri için yeni bir araştırma yapmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Çoğunlukla panel veri analiz yöntemlerinin tercih edildiği literatür incelendiğinde iyi yönetişimin bazı göstergelerinin ekonomik büyümeyi negatif veya pozitif etkilediği görülmekle birlikte genel olarak iyi yönetişimin ekonomik büyümeyi pozitif etkilediği (Rivera-Batiz, 2002; Cebula & Ekstrom, 2008; Cooray, 2009; Hamadi vd., 2009; Gani, 2011; Bassam, 2013; Fayissa & Nsiah, 2013; Omoteso & Mabolaji, 2014; Huang & Ho, 2016; Oraya & Mose, 2016; Adedokun, 2017; Kim vd., 2017; Maune, 2017; Ibrahim, 2018; Ünlükaplan vd., 2018; Bercu vd., 2019; Javed, 2019; Nguyen vd., 2019; Prasetyia, 2019; Raza vd., 2019; Samarasinghe, 2019; Shah vd.,2019; Alouani ve Jannet, 2021; Azam, 2021; Özdemir & İmamoğlu, 2021; İmamoğlu, 2022; İmamoğlu & Özdemir, 2023; Köstekçi vd., 2023; Pradhan vd., 2023) yapılan çalışmalarda ulaşılan genel bir sonuç olmuştur. Bu kapsamda iyi yönetişimin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini inceleyen literatür taraması Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1: Literatür Taraması

Yazar(Yıl)	Ülke/Dönem	Yöntem	Sonuç
Rivera-Batiz (2002)	59 ülke/1960-1990	Panel veri analizi	Yönetişim ekonomik büyümeyi pozitif etkilemektedir.

Cebula & Ekstrom (2008)	OECD/2004-2007		Panel veri analizi	Algılanan hükümet yolsuzluğu ekonomik büyümeyi negatif, yolsuzluk kontrolü ve politik istikrar pozitif etkilemektedir.
Cooray (2009)	71 ülke/1996-2003		Panel GMM	Yönetişim ekonomik büyümeyi pozitif etkilemektedir.
Hamadi vd. (2009)	71 ülke/2001-2006		Panel GMM	Yolsuzluğun kontrolü, ifade özgürlüğü ve hesap verebilirlik, hukukun üstünlüğü ekonomik büyümeyi negatif, hükümet etkinliği pozitif etkilerken, politik istikrar ve düzenleyici kalitenin etkisi belirsizdir.
Gani (2011)	84 gelişmekte olan ülke / 1996-2005		Panel veri analizi	Politik istikrar, hükümet etkinliği ekonomik büyümeyi pozitif, ifade özgürlüğü ve hesap verebilirlik, yolsuzluk kontrolü negatif etkilemektedir. Düzenleyici kalite ve hukukun üstünlüğü anlamsızdır.
Bassam (2013)	Birleşmiş Milletler/2006-2011		Korelasyon	Çok yüksek gelişmiş ülkelerde politik istikrar, düzenleyici kalite, yolsuzluk kontrolü, hükümet etkinliği, hukukun üstünlüğü ekonomik büyümeyi pozitif; yüksek gelişmiş ülkelerde politik istikrar, yolsuzluk kontrolü, hükümet etkinliği, hukukun üstünlüğü ekonomik büyümeyi pozitif etkilemekte; orta düzey gelişmiş ülkelerde politik istikrar, yolsuzluk kontrolü, hukukun üstünlüğü, hükümet etkinliği, düzenleyici kalite, ifade özgürlüğü ve hesap verebilirlik anlamsız; düşük düzey gelişmiş ülkelerde sadece yolsuzluğun kontrolü ile ekonomik büyüme arasında anlamlı ve negatif bir ilişki vardır.
Fayissa & Nsiah (2013)	39 Sahra altı Afrika/1995-2004		Panel veri analizi	Yönetişimin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi pozitifdir.
Omoteso & Mabolaji (2014)	47 ülke/2002-2009		Panel veri analizi	Politik istikrar, hukukun üstünlüğü, düzenleyici kalite, ifade özgürlüğü ve hesap verebilirlik ekonomik büyümeyi olumlu etkilerken, hükümet etkinliği olumsuz etkilemektedir. Yolsuzluğun kontrolü anlamsızdır.
Huang & Ho (2016)	12 Asya ülkesi/1996-2014		Nedensellik	Yönetişim kısmen özgür ve özgür ülkelere göre özgür olmayan ülkelere daha önemli bir ekonomik büyüme sağlamaktadır.
Oraya & Mose (2016)	Doğu Afrika Toplamı/1999-2013		Panel veri analizi	Politik istikrar ve düzenleyici kalite ekonomik büyüme ile negatif, yolsuzluk kontrolü ekonomik büyüme ile pozitif ilişkilidir. İfade özgürlüğü ve hesap verebilirlik, hukukun üstünlüğü, hükümet etkinliği anlamsızdır.
Adedokun (2017)	47 Sahra altı Afrika ülkesi/1996-2012		Panel GMM	Yönetişim büyümeyi iyileştirmektedir.
Kim vd. (2017)	47 ülke/1984-2012		Panel veri analizi	İyi yönetim ekonomik büyümeyi teşvik etmektedir.

İyi Yönetişimin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Orta Asya Ülkeleri Örneği

Maune (2017)	Zimbabve/1968-2015	Çoklu regresyon		Yolsuzluğun kontrolü ekonomik büyümeyi negatif etkilerken, politik istikrar ve şiddetin olmaması pozitif etkilemektedir. Hükümet etkinliği, hukukun üstünlüğü, düzenleyici kalite, ifade özgürlüğü ve hesap verebilirlik anlamsızdır.
Ibrahim (2018)	5 Körfez İşbirliği ülkesi/2002-2015	Panel veri analizi		Hükümet etkinliği, yolsuzluk kontrolü ve düzenleyici kalite uzun vadede ekonomik büyümeyi güçlü bir şekilde etkilemektedir.
Ünlükaplan vd. (2018)	Türkiye/2002-2013	Regresyon		Düzenleyicilik kalitesi, yolsuzluğun önlenmesi, hükümetin etkinliği, ifade özgürlüğü ve hesap verebilirlik ekonomik büyümeyi pozitif etkilemektedir.
Bercu vd. (2019)	14 Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri/1995-2017	Panel veri analizi		İyi yönetim ekonomik büyümeyi pozitif etkilemektedir.
Javed (2019)	21 Asya ülkesi/2002-2016	Panel veri analizi		Yolsuzluğun kontrolü, düzenleyici kalite, hukukun üstünlüğü ekonomik büyümeyi negatif, hükümet etkinliği, politik istikrar, ifade özgürlüğü ve hesap verebilirlik pozitif etkilemektedir.
Nguyen vd. (2019)	Vietnam (iller)/2010, 2012-2014	Panel veri analizi		Yönetişim ekonomik büyümeyi pozitif etkilemektedir.
Prasetyia (2019)	10 Asya ülkesi/2014-2018	Panel veri analizi		Hükümet etkinliğinin ekonomik büyüme üzerinde negatif, hukukun üstünlüğünün pozitif bir etkisi vardır. Yolsuzluk kontrolü, ifade özgürlüğü ve hesap verebilirlik, politik istikrar, düzenleyici kalite anlamsızdır.
Raza vd. (2019)	OECD/1996-2013	Panel veri analizi		Düzenleyici kalite ve ekonomik büyüme arasında çift yönlü, yolsuzluğun kontrolü, hükümet etkinliği, politik istikrar, ifade özgürlüğü ve hesap verebilirlikten ekonomik büyümeye tek yönlü nedensellik vardır.
Samarasinghe (2019)	145 ülke/2002-2014	Panel veri analizi		Yolsuzluğun kontrolü, politik istikrar, şiddetin yokluğu ekonomik büyümeyi pozitif, ifade özgürlüğü ve hesap verebilirlik negatif etkilemektedir.
Shah vd. (2019)	Pakistan/1990-2017	3SLS		Yönetişim düzeyi ekonomik büyümeyi, ekonomik büyüme de yönetim düzeyini olumlu etkilemektedir.
Alouani ve Jannet (2021)	Tunus/1996-2017	İstatistiki inceleme		Siyasi istikrar, hukukun üstünlüğü, düzenleyici kalite ve yolsuzluk kontrolü ekonomik büyümeyi olumlu etkilerken, hükümetin etkinliği, ifade özgürlüğü ve hesap verebilirlik beklenen büyüme etkisini gösterememektedir.
Azam (2021)	14 Latin Amerika ve Karayip Ülkeleri/2002-2018	Panel veri analizi		Yolsuzluk ekonomik büyümeyi olumsuz etkilerken, politik istikrar ve hükümet etkinliği olumlu etkilemektedir.

Özdemir & İmamoğlu (2021)	9 gelişmiş ve 9 gelişmekte olan ülke/2002-2018	Panel nedensellik	Gelişmiş ülkelerde büyüme ile hükümetin etkinliği, ifade özgürlüğü, düzenleyici kalite arasında nedensellik vardır. Gelişmekte olan ülkelerde ekonomik büyüme ile yönetim arasında nedensellik ilişkisi yoktur.
İmamoğlu (2022)	56 ülke/2006-2020	Panel nedensellik	Ekonomik büyüme ve yönetim arasında çift yönlü nedensel ilişki vardır.
İmamoğlu & Özdemir (2023)	Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler/2006-2017	Panel veri analizi	Ele alınan ülke gruplarında yönetim ekonomik büyümeyi pozitif etkilemektedir.
Köstekçi vd. (2023)	Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ve Türkiye/2004-2020	Panel veri analizi	Kırgızistan'da iyi yönetim göstergelerinin tamamı, Tacikistan'da hükümetlerin etkinliği ve düzenlemelerin kalitesi, Azerbaycan'da hesap verebilirlik ve politik istikrar ekonomik büyümeyi pozitif etkilemektedir.
Pradhan vd. (2023)	79 ülke/2005-2019	Panel veri analizi	Yönetim ekonomik büyümeyi pozitif etkilemektedir.

Veri Seti ve Model

Çalışmada Orta Asya ülkelerinde (Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Tacikistan, Türkmenistan) 2007-2020 dönemi verileri ile panel veri yöntemi kullanılarak iyi yönetimin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi analiz edilmiştir. Ekonomik büyüme bağımlı değişken, iyi yönetim göstergesi bağımsız değişken iken, dış ticaret verisi de kontrol değişken olarak analize dahil edilmiştir. Bu doğrultuda iyi yönetimin ekonomik büyüme üzerindeki etkisine yönelik ekonometrik model oluşturulmuştur:

$$\ln GDP_{it} = \alpha + \beta_1 WGI_{it} + \beta_2 TRADE_{it} + \mu_{it} \quad (1)$$

Modelde, $\ln GDP$ ekonomik büyüme, WGI iyi yönetim göstergesidir. Ekonomik büyüme için kişi başına $GSYH$ verisi alınırken, iyi yönetim için iyi yönetimin -2.5 ile +2.5 arasında değerleri kullanılarak altı göstergenin (politik istikrar, ifade özgürlüğü ve hesap verebilirlik, hükümetin etkinliği, suç ve şiddetin yokluğu, hukukun üstünlüğü, düzenleyicilerin kalitesi ve yolsuzluğun önlenmesi) ortalaması alınmış ve tek bir endeks elde edilmiştir. $TRADE$ dış ticaret göstergesi olarak modelde yer almaktadır. Değişkenlerden $\ln GDP$ ve $TRADE$, World Development Indicators; WGI değişkeni, Worldwide Governance Indicators veri tabanından alınmıştır.

Çalışmada öncelikle LM testi-Breusch-Pagan (1980) ve LM_{adj} testi-Pesaran vd. (2008) ile modelin bütününde yatay kesit bağımlılığı araştırılmıştır. İkinci aşamada yatay kesit bağımlılığını dikkate almayan birinci kuşak birim kök testlerinden Hadri panel birim kök testi yapılmıştır. Üçüncü aşamada Delta homojenlik testi gerçekleştirilmiş, dördüncü aşamada birinci kuşak panel eşbütünleşme testlerinden Pedroni panel eşbütünleşme testi ile serilerde eşbütünleşme ilişkisinin varlığı araştırılmıştır. Son olarak uzun dönemli

eşbütünleşme katsayıları panel eşbütünleşme modellerinden birinci kuşak heterojen tahminci olan Ortalama Grup (MG-Mean Group) Tahmincisi ile tahmin edilmiştir.

Yöntem ve Analiz Bulguları

Çalışmada ilk aşamada LM ve LM_{adj} testleri kullanılarak yatay kesit bağımlılık testi yapılmıştır. Yapılan yatay kesit bağımlılık testi bir sonraki aşama olan birim kök testinde birinci kuşak ya da ikinci kuşak birim kök testlerinden hangisinin uygulanacağını göstermektedir. T zaman serisi ve N ülke sayısı olmak üzere T>N durumunda LM ve LM_{adj} testleri uygulanmaktadır. Buna göre LM ve LM_{adj} testleri (Pesaran, 2004, s. 4; Pesaran vd., 2008, s. 108; Yerdelen Tatoğlu, 2017, s. 237);

$$LM = T \left(\sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \rho_{ij}^2 \right) \quad (2)$$

$$LM_{adj} = \sqrt{\frac{2}{N(N-1)}} \sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \frac{(T-K)\rho_{ij}^2 - \mu_{Tij}}{\vartheta_{Tij}} \quad (3)$$

LM ve LM_{adj} testlerine ait H₀ hipotezleri “yatay kesit bağımlılığı yoktur”, H₁ hipotezleri “yatay kesit bağımlılığı vardır” biçimindedir. Testlerin olasılık değerleri 0.05’ten küçük çıkarsa H₀ hipotezleri reddedilmekte, yatay kesit bağımlılığı kanısında olunmaktadır (Pesaran, 2004, s. 4; Pesaran vd., 2008, s. 108). Tablo 2’de test sonuçları görülmektedir.

Tablo 2: Yatay Kesit Bağımlılık (LM ve LM_{adj}) Testleri

Test	İstatistik	Olasılık
LM	13.32	0.2063
LM _{adj}	0.8023	0.4224

LM ve LM_{adj} testlerine göre olasılık değerleri %1, %5 ve %10’dan büyük olduğundan modelde yatay kesit bağımlılığının olmadığı tespit edilmiştir.

Çalışmada ikinci aşamada durağanlık sınaması için yatay kesit bağımlılığını dikkate almayan birinci nesil birim kök testlerinden Hadri panel birim kök testi (Yerdelen Tatoğlu, 2017, s. 36) ile durağanlık sınaması yapılmıştır. Hadri panel birim kök testinde sabit etkili ve sabit etkili-trendli olmak üzere iki model kullanılmaktadır. Buna göre sabit etkili ve sabit etkili-trendli modeller sırasıyla (Hadri, 2000, s. 150; Yerdelen Tatoğlu, 2017, s. 36);

$$Y_{it} = r_{it} + \varepsilon_{it} \quad (4)$$

$$Y_{it} = r_{it} + \beta_i t + \varepsilon_{it} \quad (5)$$

Hadri (2000) panel birim kök testi hipotezleri H₀ hipotezi: “paneldeki tüm birimler durağandır”, H₁ hipotezi “paneldeki bazı birimler birim kök içermektedir” şeklindedir (Hadri, 2000, s. 151; Yerdelen Tatoğlu, 2017, s. 36). Hipotezleri test etmek için Lagrange çarpanı (LM) istatistiği kullanılmaktadır. Hadri LM test istatistiği (Hadri, 2000, s. 151; Yerdelen Tatoğlu, 2017, s. 37);

$$LM = \frac{\frac{1}{N} \sum_{i=1}^N \frac{1}{T^2} \sum_{t=1}^T S_{it}^2}{\sigma_{\varepsilon}^2} \quad (6)$$

Hata terimlerinin normal dağıldığını varsayan Hadri panel birim kök testi T büyük N orta ve T>N durumunda kullanılabilen bir testtir (Yerdelen Tatoğlu, 2017, s. 39-40). Teste ait sonuçlar Tablo 3’de gösterilmiştir.

Tablo 3: Hadri Panel Birim Kök Testi

Değişkenler-Düzey	İstatistik	Olasılık
lnGDP	7.7524	0.0000
WGI	3.6886	0.0001
TRADE	8.3433	0.0000
Değişkenler-Birinci Fark	İstatistik	Olasılık
lnGDP	0.5425	0.2937
WGI	-0.6019	0.7264
TRADE	1.2601	0.1038

Bu kapsamda birim kök testi sonuçlarına göre, H₀ hipotezi düzey değerlerinde reddedilmiş, panel veri setinin durağan olmadığı görülmüş, panelin durağan hale getirilebilmesi için değişkenlerin birinci farkları alınmıştır. Birinci fark sonucunda değişkenlerin olasılık değerleri 0.01, 0.05 ve 0.10’dan büyük çıkmış, H₀ hipotezi kabul edilmiş ve panel veri setinin I(1) düzeyinde durağan olduğu görülmüştür. Değişkenler I(1) seviyesinde durağan olduğundan eşbütünleşme testi gerçekleştirilebilir. Ancak öncesinde Delta homojenlik testi yapılarak hem eğim katsayılarının homojenliği hem de birinci kuşak ve ikinci kuşak panel eşbütünleşme testlerinden hangisi ile eşbütünleşme ilişkisinin varlığının test edileceği belirlenmiştir (Pesaran & Yamagata, 2008, s. 52-58).

$$Y_{it} = \alpha + \beta_i X_i + \varepsilon_{it} \quad (7)$$

Denklem 7’de yatay kesitler arasında eğim katsayısının farklılığı araştırılmaktadır. Pesaran & Yamagata (2008) tarafından iki test istatistiği geliştirilmiştir (Pesaran & Yamagata, 2008, s. 57):

$$\Delta = \sqrt{N} \left(\frac{N^{-1}S-k}{2k} \right) \sim \chi_k^2 \quad (8)$$

$$\Delta_{adj} = \sqrt{N} \left(\frac{N^{-1}S-k}{v(T,k)} \right) \sim N(0,1) \quad (9)$$

H₀ hipotezi “eğim katsayıları homojendir”, H₁ hipotezi “eğim katsayıları homojen değildir” (Pesaran & Yamagata, 2008, s. 51). Tablo 4’de Delta homojenlik test sonuçları yer almaktadır.

Tablo 4: Delta Homojenlik Testi

Test	İstatistik	Olasılık
Δ	4.385	0.000
Δ_{adj}	5.188	0.000

Test sonuçlarına göre %1 anlamlılık düzeyinde seriler heterojendir. Seriler arasında eşbütünleşme ilişkisi ve eşbütünleşme modelinin tahmininde, yatay kesit bağımlılığının olmadığı ve heterojenliğin olduğu birinci nesil panel eşbütünleşme analiz yöntemleri kullanılmıştır. Bu çerçevede Pedroni panel eşbütünleşme testi ile eşbütünleşme ilişkisinin varlığı test edilmiştir. Pedroni panel eşbütünleşme testi için denklem aşağıdaki gibidir (Pedroni, 1999, s. 656):

$$y_{it} = \alpha_i + \delta_i t + \beta_{1i} x_{1it} + \beta_{2i} x_{2it} + \dots + \beta_{Mi} x_{Mit} + e_{it} \quad (10)$$

Pedroni panel eşbütünleşme testi heterojen ve homojen paneller için ve yatay kesit bağımlılığın olmadığı durumlarda kullanılabilen bir testtir (Pedroni, 1999, s. 654; Yerden Tatoğlu, 2017, s. 197). Pedroni (1999), eşbütünleşme testini gerçekleştirebilmek için yedi adet test önermiştir. Bu testlerden dördü panel, üçü grup test istatistiğidir. Pedroni söz konusu testlerden grup test istatistiklerini heterojen paneller için, panel test istatistiklerini homojen paneller için önermiştir. Grup test istatistikleri; grup ρ istatistiği (ρ), grup t istatistiği (t), grup t istatistiği (adf); panel test istatistikleri panel v istatistiği (v), panel ρ istatistiği (ρ), panel t istatistiği (t), panel t istatistiği (adf) şeklindedir. Diğer taraftan T zaman boyutunun büyük, N birim boyutunun orta büyüklükte olduğu durumlarda Pedroni eşbütünleşme testi uygun olmaktadır (Pedroni, 1999, s. 658; Yerden Tatoğlu, 2017, s. 195-196). Testin H_0 hipotezi “eşbütünleşme yoktur”, H_1 hipotezi “eşbütünleşme vardır” şeklindedir (Pedroni, 1999, s. 657; Yerdelen Tatoğlu, 2017, s. 197). Tablo 5’de test sonuçları sunulmuştur.

Tablo 5: Pedroni Panel Eşbütünleşme Testi

Test istatistiği	Panel	Grup
v	-0.5846	-
ρ	0.4195	0.8172
t	-0.9593	-1.987
adf	-0.8202	-2.042

Test sonuçlarına göre, serilerde heterojenlik olduğundan heterojenlik ile ilgili sonuçları gösteren üç grup test istatistiği dikkate alınmış, söz konusu istatistiklerden grup t ve grup adf istatistiklerine göre H_0 hipotezi reddedilmiş, seriler arasında eşbütünleşme ilişkisinin varlığı görülmüştür. Bu doğrultuda değişkenlere ait eşbütünleşme katsayıları tahmin edilebilir. Uzun dönemli eşbütünleşme katsayıları yatay kesit bağımlılığı olmadan ve heterojenliğin varlığında kullanılan birinci nesil tahmincilerden Ortalama Grup (MG) tahmincisi ile tahmin edilmiştir (Pesaran & Smith, 1995, s. 81; Yerdelen Tatoğlu, 2017, s. 217). Ortalama grup tahmincisi T ’nin büyük olduğu durumlarda tutarlıdır (Pesaran & Smith, 1995, s. 90; Yerdelen Tatoğlu, 2018, s. 60). Ortalama grup tahmincisinin elde edilmesinde kullanılan denklem aşağıdaki gibidir (Pesaran & Smith, 1995, s. 82);

$$\beta_{MG} = N^{-1} \sum_{i=1}^N \beta_i \quad (11)$$

Tablo 6: Ortalama Grup Eşbütünleşme Katsayıları

Değişkenler	Katsayı	Olasılık
-------------	---------	----------

WGI	0.616	0.069
TRADE	-0.005	0.000

Tablo 6’da tahmin sonuçları görülmektedir. İyi yönetim ve ekonomik büyüme arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki vardır. Orta Asya ülkelerinde iyi yönetimdeki artış ekonomik büyümeyi artırmaktadır. Diğer taraftan kontrol değişken olarak alınan dış ticaretin ekonomik büyümeyi negatif yönde etkilemekte olduğu ortaya çıkmıştır.

Sonuç

Son yıllarda ekonomik büyümeyi etkileyen iktisadi değişkenlerin yanı sıra ekonomik olmayan bir faktör olan iyi yönetimin araştırılması sıklıkla yapılmaktadır. Orta Asya ülkeleri özelinde 2007-2020 dönemi için iyi yönetimin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini inceleyen çalışmada ekonomik büyüme göstergesi kişi başına GSYH, iyi yönetim göstergesi küresel yönetim göstergelerinin ortalaması olarak alınmış, dış ticaret değişkeni kontrol değişkeni olarak kullanılmıştır. Söz konusu ilişkinin araştırılması amacıyla sırasıyla yatay kesit bağımlılık testi, Hadri panel birim kök testi, Delta homojenlik testi, Pedroni panel eşbütünlük testi, Ortalama Grup (MG) tahmin yöntemi kullanılmıştır.

Yatay kesit bağımlılığı sonuçlarına göre modelin bütününde yatay kesit bağımlılığının olmadığı, Hadri panel birim kök testi sonucuna göre değişkenlerin ancak birinci farklarında durağan hale geldikleri görülmüştür. Delta testi ile modelin heterojen olduğu tespit edilmiş, birinci nesil eşbütünlük testi Pedroni panel eşbütünlük testi yapılarak seriler arasında eşbütünlük ilişkisinin olduğu bulgusu ortaya çıkmıştır. MG yöntemi ile tahmin edilen eşbütünlük katsayılarında iyi yönetimin ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin pozitif ve anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Diğer bir ifadeyle Orta Asya ülkelerinde iyi yönetim arttıkça ekonomik büyüme artmaktadır.

Çalışmada elde edilen bulgular incelenen 5 Orta Asya ülkesinde iyi yönetimin ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilediğini göstermektedir. Elde edilen bulgular literatürdeki çalışmalar ile karşılaştırıldığında; iyi yönetimin ekonomik büyümeyi pozitif etkilediği yönündeki (Rivera-Batiz, 2002; Cebula & Ekstrom, 2008; Cooray, 2009; Hamadi vd., 2009; Gani, 2011; Bassam, 2013; Fayissa & Nsiah, 2013; Omoteso & Mabolaji, 2014; Huang & Ho, 2016; Oraya & Mose, 2016; Adedokun, 2017; Kim vd., 2017; Maune, 2017; Ibrahim, 2018; Ünlükaplan vd., 2018; Bercu vd., 2019; Javed, 2019; Nguyen vd., 2019; Prasetyia, 2019; Raza vd., 2019; Samarasinghe, 2019; Shah vd., 2019; Alouani ve Jannet, 2021; Azam, 2021; Özdemir & İmamoğlu, 2021; İmamoğlu, 2022; İmamoğlu & Özdemir, 2023; Köstekçi vd., 2023; Pradhan vd., 2023) çalışmalar ile benzerlik göstermektedir. Dolayısıyla çalışmanın literatürde yaygın olarak kabul edilen bir durum olan iyi yönetimin ekonomik büyüme düzeyini artırmadaki rolünü desteklediği söylenebilir. Daha iyi yönetimin daha yüksek bir ekonomik büyüme sağladığı yönündeki literatür ile örtüştüğü söylenebilir.

Orta Asya ülkelerinde iyi yönetimin ekonomik büyümeyi artırdığı bulgusuna ulaşılmış olmakla birlikte Orta Asya ülkelerinin daha fazla ekonomik büyüme

sağlayabilmeleri için birkaç öneri sunulabilir. Orta Asya ülkelerinin yönetim kalitesini artırmaları ve yönetime yönelik düzenlemeler yapmaları önemlidir. İyi yönetim standartları ve kalitesinin iyileştirilmesi, iyi yönetimin güçlendirilmesi ve bunun sürdürülebilmesi Orta Asya ülkelerinin ekonomik büyümelerine yardımcı olacaktır. Bu ise hukukun üstünlüğü, hükümet etkinliğinin ve politik istikrarın sağlanması, hesap verebilirlik ve şeffaflığın artırılması ve yolsuzluğun önlenmesi ile mümkündür. Diğer taraftan ekonomik büyümenin daha da artırılabilmesi için iyi yönetişimin geliştirilmesi noktasında hükümetlerin çalışmalarının kalitesini artırabilmeleri ve vatandaşların da yönetim kalitesi için hükümet çalışmalarını gözetmeleri gerekir. Diğer yandan gelecekte yapılacak araştırmalar için çalışmanın kısıtları göz önüne alındığında, iyi yönetim uygulamalarının gelir dağılımı, servet dağılımı, enflasyon ve işsizlik gibi ek değişkenleri de içerecek şekilde genişletilmesi önerilebilir. Bu doğrultuda Orta Asya ülkelerinin tamamında iyi yönetişimin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi araştırılabilir. Veya iyi yönetişimin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi hem Orta Asya ülkeleri için hem de farklı ülke grupları için farklı ve daha güncel ekonometrik yöntemler ile analiz edilebilir.

Kaynakça

- Adedokun, A. J. (2017). Foreign aid, governance and economic growth in Sub-Saharan Africa: Does one cap fit all?. *African Development Review*, 29(2), 184-196.
- Alouani, A. & Jannet, H. (2021). Governance and economic growth in Tunisia (1996-2017): A descriptive study. *International Journal of Innovative Science and Research Technology*, 6(1), 817-824.
- Azam, M. (2021). Governance and economic growth: Evidence from 14 Latin America and Caribbean countries. *Journal of the Knowledge Economy*, 13, 1-26.
- Bassam, A. A. (2013). The relationship between governance and economic growth during times of crisis. *European Journal of Sustainable Development*, 2(4), 1-18.
- Bercu, A. M., Paraschiv, G. & Lupu, D. (2019). Investigating the energy-economic growth-governance Nexus: Evidence from Central and Eastern European countries. *Sustainability*, 11(3355), 2-21.
- Breusch, T. S. & Pagan, A. R. (1980). The lagrange multiplier test and its applications to model specification in econometrics. *The Review of Economic Studies*, 47(1), 239-253.
- Cebula, R. & Marcus, E. (2008). Economic growth, economic freedom, and governance. *Journal of International Business and Economics*, 9(3), 1-8.
- Cooray, A. (2009). Government expenditure, governance and economic growth. *Comparative Economic Studies*, 51, 401-418.
- Fayissa, B. & Nsiah, C. (2013). The Impact of governance on economic growth in Africa. *The Journal of Developing Areas*, 47(1), 91-108.
- Gani, A. (2011). Governance and growth in developing countries. *Journal of Economic Issues*, 45(1), 19-40.

- Hadri, K. (2000). Testing for stationarity in heterogeneous panel data. *Econometrics Journal*, 3, 148-161.
- Hamadi, F., Rihab, B. A. & Lotfi, B. J. (2009). Governance and economic growth in transition countries: A reading in the vision of the institutional theory. *Int. J. Economic Policy in Emerging Economies*, 2(1), 1-22.
- Huang, C. J. & Ho, Y. H. (2016). Governance and economic growth in Asia. *North American Journal of Economics and Finance*, 39, 1-13.
- Ibrahim, C. (2018). Good governance and economic growth: The case of gulf cooperation council countries. *International Review of Business Research Papers*, 14(1), 132-145.
- İmamoğlu, İ. K. (2022). Yönetişim, girişimcilik ve ekonomik büyüme: Bir panel nedensellik analizi. *Ekonomi Maliye İşletme Dergisi*, 5(2), 304-317.
- İmamoğlu, İ. K. & Özdemir, D. (2023). Yönetişim, inovasyon ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiler: Gelişmiş ve gelişmekte olan ülke örnekleri. *Külliye*, 4(1), 99-133.
- Javed, R. (2019). An application of rules of governance and economic growth: A case study of Asian countries. *Bahria University Journal of Management & Technology*, 3(1), 14-29.
- Kaufmann, D. & Kraay, A. (2002). Growth without governance. *Economia: Latin American and Caribbean Economic Association*, 3(1), 1-60.
- Kaufmann, D. & Kraay, A. (2008). Governance indicators: Where are we, where should we be going?. *The World Bank Research Observer*, 23(1), 1-30.
- Kaufmann, D., Kraay, A. & Mastruzzi, M. (2009). Governance matters VIII aggregate and individual governance indicators 1996-2008. *Policy Research Working Paper*, 4978, 1-105.
- Kaufmann, D., Kraay, A. & Mastruzzi, M. (2010). The worldwide governance indicators methodology and analytical issues. *Policy Research Working Paper*, 5430, 1-31.
- Kim, D. H., Wu, Y. C. & Lin, S. C. (2017). Heterogeneity in the effects of government size and governance on economic growth. *Economic Modelling*, 68, 1-12.
- Köstekçi, A., Yıldız, A., Gülcü, Y. & Çakır, M. A. (2023). İyi yönetişimin seçilmiş sosyal ve ekonomik göstergeler üzerindeki etkileri: Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ve Türkiye örneği. *Ekev Akademi Dergisi, Özel Sayı*, (77-100).
- Maune, A. (2017). The strength of sound corporate governance on economic growth in an emerging market context. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 7(5), 6-13.
- Nguyen, C. V., Giang, L. T., Tran, A. N. & Do, H. T. (2019). Do good governance and public administration improve economic growth and poverty reduction? The case of Vietnam. *International Public Management Journal*, 24(1), 1-31.

- Omoteso, K. & Mobolaji, H. I. (2014). Corruption, governance and economic growth in Sub-Saharan Africa: A need for the prioritisation of reform policies. *Social Responsibility Journal*, 10(2), 316-330.
- Orayo, J. A. & Mose, G. N. (2016). A comparative study on contribution of governance on economic growth countries in the East African community. *International Journal of Regional Development*, 3(2), 89-106.
- Özdemir, D. & İmamoğlu, İ. K. (2021). Yönetişim göstergeleri ve büyüme: Gelişmiş ve gelişmekte olan G20 ülkeleri için bir nedensellik analizi. *Uluslararası Ekonomi, İşletme ve Politika Dergisi*, 5(1), 113-135.
- Pedroni, P. (1999). Critical values for cointegration tests in heterogeneous panels with multiple regressors. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 61, 653-670.
- Pesaran, M. H. (2004). General diagnostic tests for cross section dependence in panels. *Working Paper*, 1229, 1-47.
- Pesaran, M. H. & Smith, R. (1995). Estimating long-run relationships from dynamic heterogeneous panels. *Journal of Econometrics*, 68(1), 79-113.
- Pesaran, M. H. & Yamagata, T. (2008). Testing slope homogeneity in large panels. *Journal of Econometrics*, 142(1), 50-93.
- Pesaran, M. H., Ullah, A. & Yamagata, T. (2008). A bias-adjusted LM test of error cross-section independence. *The Econometrics Journal*, 11(1), 105-127.
- Pradhan, P. R., Arvin, M. B., Nair, M. & Dabir-Alai, P. (2023). Do the state of governance, military expenditure, institutional quality and economic growth have temporal causal links? Erişim adresi: <https://www.researchsquare.com/article/rs-2907674/v1>
- Prasetyia, F. (2019). Good governance and economic growth: Empirical evidence from ASEAN 10. *Advances in Economics, Business and Management Research*, 144, 376-383.
- Raza, S. A., Shah, N. & Arif, I. (2019). Relationship between FDI and economic growth in the presence of good governance system: Evidence from OECD countries. *Global Business Review*, 22(6), 1-19.
- Rivera-Batiz, F. L. (2002). Democracy, governance, and economic growth: Theory and evidence. *Review of Development Economics*, 6(2), 225-247.
- Samarasinghe, T. (2018). Impact of governance on economic growth. *MPRA Paper*, 89834, 1-51.
- Shah, M. J., Mehmood, T. & Hayat, A. (2019). Governance, economic growth and socioeconomic development in Pakistan. *European Online Journal of Natural and Social Sciences*, 8(4), 20-36.
- Şahin, D. (2018). MENA ülkelerinde kurumsal kalite ve ekonomik büyüme ilişkisinin analizi. *İktisadi Yenilik Dergisi*, 5(1), 1-9.

Yerdelen Tatoğlu, F. (2017). *Panel zaman serileri analizi*. İstanbul: Beta Basım.

Yerdelen Tatoğlu, F. (2018). *İleri panel veri analizi*. İstanbul: Beta Basım.

Ünlükaplan, İ., Arısoy, İ. & Canıkalp, E. (2018). Yönetişim kalitesi ve iktisadi büyüme: TÜRKİYE ekonomisi için bir ampirik analiz. *UIİİD-IJEAS*, (Prof. Dr. Harun Terzi Özel Sayısı), 487-508.

World Bank (1992). *Governance and development*. Washington DC: The World Bank.

World Bank (2023). World development indicators. Erişim adresi: worldbank.org

World Bank (2023). Worldwide governance indicators. Erişim adresi: <https://www.govindicators.org>

Çatışma beyanı: Makalenin yazarı, bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkileri bulunmadığını dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan ederler.